ResearchNed

juni 2020

Studeren, studievoortgang en welbevinden tijdens corona

Onderzoek in opdracht van het Interstedelijk Studentenoverleg

Jules Warps | Anja van den Broek

Studeren, studievoortgang en welbevinden tijdens corona

Opzet en uitvoering van het onderzoek

Het Interstedelijk Studenten Overleg (ISO) benaderde ResearchNed met het verzoek om een onderzoek te doen naar de studievertraging die studenten kunnen oplopen ten tijde van de coronamaatregelen en de gewijzigde omstandigheden in het hoger onderwijs. Belangrijke vragen voor het ISO zijn onder meer hoeveel studenten studievertraging oplopen vanwege de coronapandemie en hoe groot deze vertraging gemiddeld is. Om deze vragen te kunnen beantwoorden is in een kort tijdsbestek een enquête uitgevoerd via het studentenpanel van ResearchNed.

Of **studievertraging** (direct of indirect) een gevolg is van de coronapandemie, is op basis van een op zichzelf staande enquête lastig te zeggen. Daarom is aansluiting gezocht bij de vraagstelling en resultaten van de landelijke Studentenmonitor van OCW, die jaarlijks in dezelfde periode wordt afgenomen. Dit maakt een vergelijking mogelijk tussen het aandeel studenten met vertraging in studiejaar 2019-2020 en in het meest recente beschikbare vergelijkingsjaar 2017-2018.

Als gevolg van de pandemie is sprake van **veranderingen in het onderwijs**. Het kan gaan om andere, vervangende werkvormen en toetsing (veelal online), er kunnen zaken in het onderwijs mis gaan of niet optimaal verlopen (bv. praktische problemen en gebrekkige faciliteiten) en er kunnen onderdelen van het onderwijs uitvallen of helemaal niet uitvoerbaar zijn. De pandemie en de getroffen maatregelen kunnen gevolgen hebben voor het **welzijn** van studenten. Het kan gaan om directe gevolgen zoals ziekte van de student of zijn/haar naasten, en zorgtaken die daar mogelijk uit voortvloeien. Maar ook zonder ziekte kunnen de omstandigheden indirect hun weerslag hebben op het leven en welzijn van studenten. Verder kunnen de vervangende onderwijsvormen voor sommige studenten meer maar voor andere minder een **passend aanbod** vormen. We vragen studenten hoe goed de aangepaste vormen voor hen persoonlijk passen of hen goed afgaan in vergelijking met de normale vormen. Ten slotte stelden we enkele vragen waarin studenten zelf beoordelen in hoeverre **in hun beleving** de coronamaatregelen en de veranderingen in het onderwijs van invloed zijn op hun studievoortgang en hun welbevinden.

Het onderzoek werd uitgevoerd met behulp van het studentenpanel van ResearchNed. De enquête kon gedurende precies een week worden ingevuld van 29 mei t/m 4 juni 2020. Er werden 65.705 respondenten benaderd, waarvan er 13.446 deelnamen aan de enquête. Hiervan valt een deel af omdat zij op dat moment niet meer studeerden, de enquête niet volledig hebben ingevuld, of behoren tot een kleine minderheid die niet in de resultaten kan worden meegenomen (deeltijd/duaal en hbo-master). Uiteindelijk worden in dit verslag de antwoorden van netto **10.832 respondenten** gerapporteerd. Alle gegevens zijn gewogen naar sector, soort hoger onderwijs (hbo-wo) en type hoger onderwijs op basis van de open inschrijfdata bij DUO. De cijfers geven een representatief beeld van de studenten in het hoger onderwijs.

ResearchNed Nijmegen
Juni 2020
Jules Warps & Anja van den Broek

© 2020 ResearchNed Nijmegen in opdracht van het Interstedelijk Studenten Overleg. Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding. ResearchNed werkt conform de kwaliteitsnormen NEN-EN-ISO 9001:2008 voor kwaliteitsmanagementsystemen en NEN-ISO 20252:2012 voor markt-, opinie- en maatschappelijk onderzoek.

Respons

Verblijfsjaar	Hbo-bachelor	Wo-bachelor	Wo-master	Hoger onderwijs
1	2.350	1.097		3.447
2	1.195	682		1.877
3	975	648		1.623
4	1.011	325	476	1.812
5	344	146	646	1.137
6	262	85	590	937
Totaal	6.137	2.982	1.713	10.832

In totaal 10.832 studenten vulden de vragenlijst in. Alle gegevens zijn gewogen voor sector, soort hoger onderwijs (hbo-wo) en type hoger onderwijs op basis van de open inschrijfdata bij DUO. De cijfers geven een representatief beeld van de studenten in het hoger onderwijs.

Studieachterstand en studievoortgang

Vergeleken met de Studentenmonitor uit 2018 geven in 2020 meer studenten aan dat zij een achterstand hebben ten opzichte van het studieprogramma. Concreet geven negen procent meer studenten aan dat zij 'enigszins' achterstand hebben. Het aandeel dat veel achterstand heeft en het aandeel dat op schema ligt is vergelijkbaar met twee jaar geleden. Het aandeel studenten met een voorsprong op het programma, is duidelijk afgenomen. In de grafieken zijn de antwoorden 'ik lig enigszins voor' en 'ik lig veel voor' vanwege de kleine percentages samengevoegd. De verschillen doen zich sterker voor in het hbo dan in het wo. In totaal is het aandeel dat enigszins of veel achterstand heeft in het hbo met negen procent toegenomen, tegen vier procent in het wo.

Studievoortgang ten opzichte van de eigen ambities

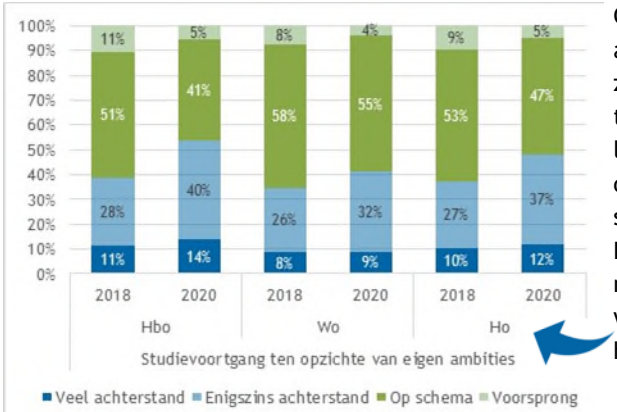

Gevraagd naar hun studievoortgang ten opzichte van hun eigen ambities (het schema dat zij zelf zouden willen of hadden bedacht) zijn de verschillen tussen de twee studiejaren nog groter. In totaal twaalf procent meer studenten geven in 2020 aan op achterstand te liggen. In dit geval zijn niet alleen de percentages 'enigszins' maar ook 'veel' achterstand toegenomen. De percentages studenten die op schema liggen of een voorsprong hebben zijn beide afgenomen. Het verschil is weer groter in het hbo, waar in totaal vijftien procent meer studenten enigszins of veel vertraging hebben, dan in het wo waar zeven procent meer studenten enigszins of veel vertraging hebben.

Studievoortgang ten opzichte van het programma

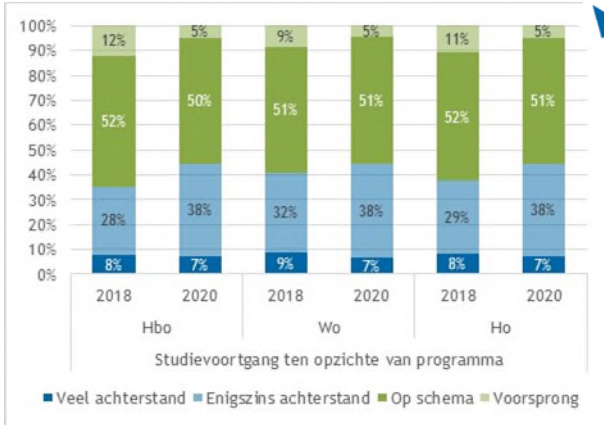

Gevolgen coronamaatregelen voor studievoortgang

Voor de helft van de studenten is de studievoortgang naar eigen zeggen tijdens corona verslechterd. Voor 44 procent is de studievoortgang niet noemenswaardig veranderd.

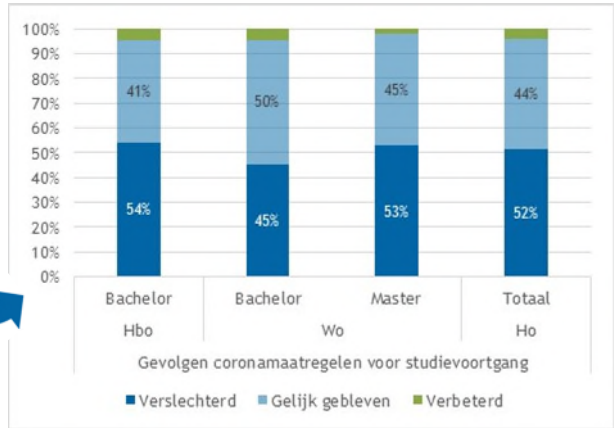

Studieachterstand en hoeveelheid practica

Binnen de peiling van 2020 is de studievoortgang ten opzichte van het programma beter voor masterstudenten dan voor bachelorstudenten en daarbovenop minder goed naarmate studenten langer verblijven in het hoger onderwijs (dat kunnen ook studenten zijn die al vertraagd waren). Slechter is de voortgang voor studenten met veel laboratorium- of practicumonderwijs. Vergelijken we in 2020 de studievoortgang ten opzichte van de eigen ambities, dan verschillen al deze groepen eveneens van elkaar en is bovendien de studievoortgang beter voor wo- dan voor hbo-studenten. Grafiek toont alleen verschil veel practica (score 4,5) en de rest.

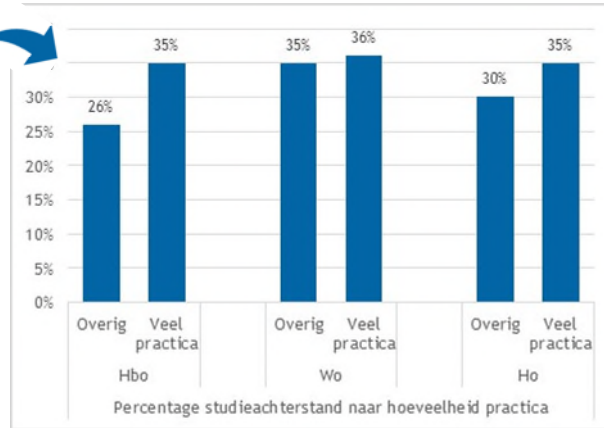

Hoeveel studiepunten gemist?

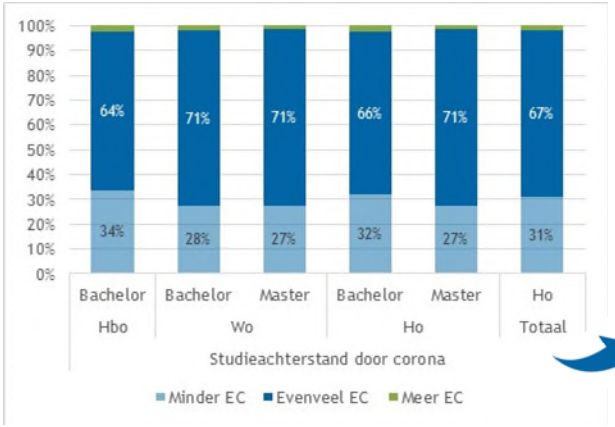

Studenten werd aan het einde van de vragenlijst gevraagd hoeveel studiepunten zij alles bij elkaar hebben gemist of extra hebben gehaald als gevolg van de coronacrisis. In totaal twee derde geeft aan dat zij nu evenveel studiepunten hebben gehaald als wanneer er geen corona was geweest. Een klein deel van twee procent heeft als gevolg van de coronacrisis meer studiepunten gehaald. En bijna een derde (31%) geeft aan minder studiepunten te hebben gehaald. Wederom geven hbo-studenten vaker aan dat zij minder studiepunten hebben gehaald (34%) dan wo-studenten. Tussen bachelor en masterstudenten binnen het wo is er nauwelijks verschil (resp. 28% en 27%).

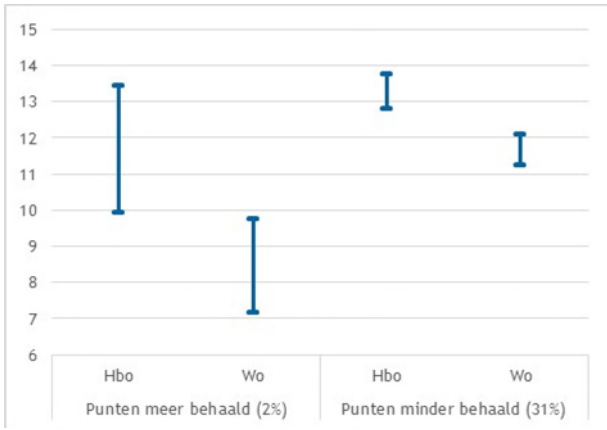

Het **aantal studiepunten dat studenten minder behaalden door de coronacrisis**, is hoger in het hbo (13 à 14 EC) dan in het wo (11 à 12 EC). Het betreft hier 95%-betrouwbaarheidsintervallen. De 'meer' behaalde studiepunten zijn door zeer kleine aantallen minder betrouwbaar.

Welk deel van het onderwijs was anders georganiseerd en is buiten de eigen schuld gemist?

We onderscheiden drie veranderingen in het onderwijs ten tijde van de coronacrisis. Ten eerste hebben de instellingen zich ingespannen het onderwijs wel door te laten gaan, maar noodgedwongen op een andere manier georganiseerd. Studenten geven aan dat ruim 80 procent van hun onderwijs in deze periode op **een andere manier werd georganiseerd**. Studenten met veel laboratoriumwerk of practica rapporteren een iets hoger percentage aangepast onderwijs.

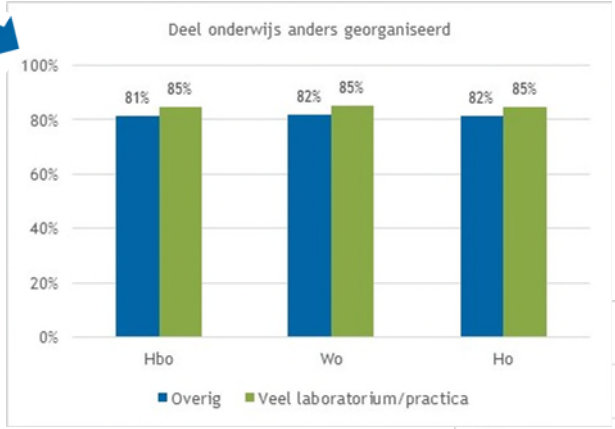

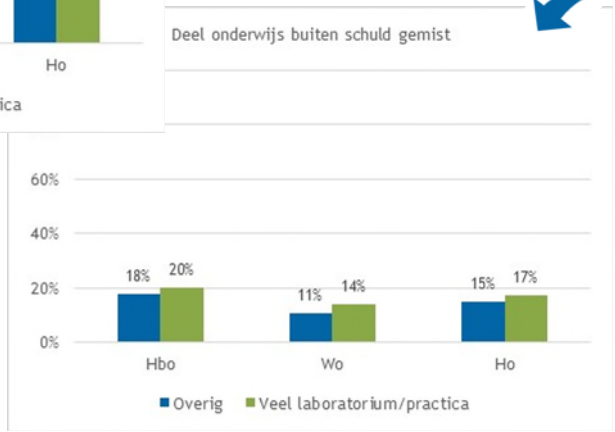

'Mijn stage bij een regionale omroep is in de soep gelopen. Heb hierdoor maar 6 weken op de locatie stage kunnen lopen; vanaf toen thuis. Een maand niets kunnen doen en nu zo af en toe op pad. Hier heb ik vrijwel niets van geleerd. Waardeloos.'

In de tweede plaats kunnen studenten onderwijs **buiten hun schuld hebben gemist**. Onderwijs vond wel plaats, maar studenten konden door omstandigheden niet deelnemen - bijvoorbeeld door een gebrek aan faciliteiten of informatie, persoonlijke omstandigheden die direct met corona(maatregelen) te maken hebben zoals een covid-besmetting van zichzelf of naasten, of extra zorgtaken. Respondenten met veel laboratoriumwerk/practica rapporteren dat zij gemiddeld zeventien procent van hun onderwijs hebben gemist en de overige respondenten vijftien procent. In het hbo hebben studenten vaker onderwijs buiten hun schuld gemist dan in het wo. Vergelijken we studenten met verschillende achtergrond-kenmerken, dan blijkt meer onderwijs buiten hun schuld te zijn gemist door studenten met een functiebeperking, studenten met een migratieachtergrond en studenten met minder draagkrachtige ouders.

In de derde plaats tenslotte kan een **deel van het onderwijs helemaal zijn gestopt of uitgevallen**. Vooral in deze categorie zijn de verschillen groot tussen studenten met veel of weinig practica. Respondenten die niet veel practica hebben, rapporteren dat ruim een vijfde van hun onderwijs is gestopt of uitgevallen – in het hbo wat meer dan in het wo. Maar studenten met veel laboratoriumwerk of practica geven een tweemaal zo hoog percentage uitgevallen onderwijs aan.

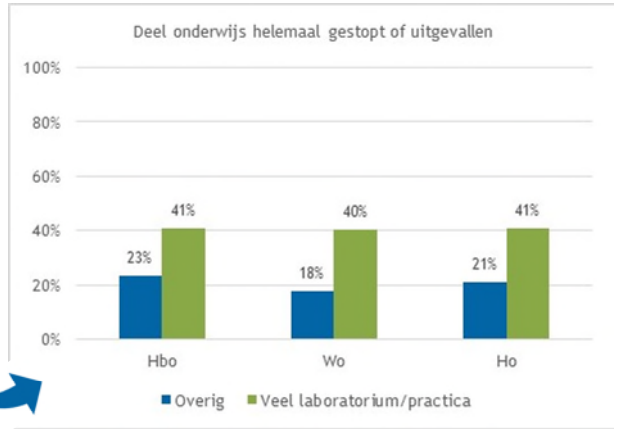

Het buiten hun schuld missen van onderwijs kan onder andere te maken hebben met praktische omstandigheden rond het vervangende onderwijs. De grote meerderheid van de respondenten heeft met een of meer van deze problemen te maken gehad (89%). Het vaakst genoteerde probleem met 40 procent heeft eigenlijk niet met het vervangende onderwijs zelf te maken, maar betreft de communicatie en informatie over de onderwijsaanpassingen, zoals op tijd geïnformeerd worden wanneer of hoe vervangend onderwijs plaatsvond.

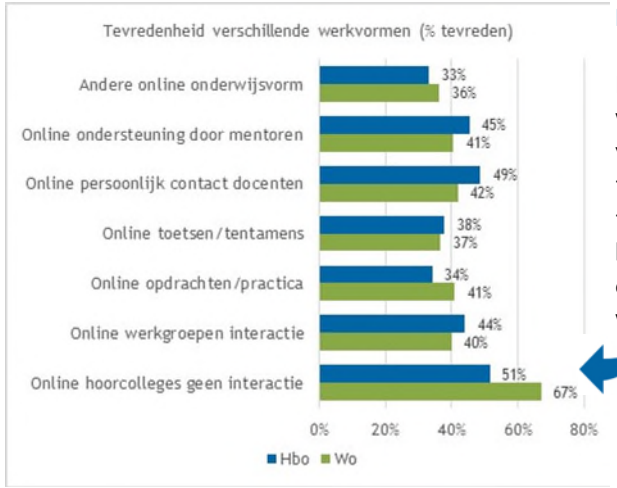

De tevredenheid van studenten over de vervangende werkvormen is het grootst wat betreft de online hoorcolleges (zonder interactie). In totaal 59 procent van de respondenten is hier tevreden over, maar wo-studenten wel veel vaker dan hbo-studenten. De andere vervangende werkvormen ontlopen elkaar niet heel veel wat betreft tevredenheid van studenten. Het valt op dat hbo-studenten vaker tevreden zijn dan wo-studenten over werkvormen die interactie bieden: online werkgroepen met interactie, online contact met docenten en online ondersteuning door mentoren. De wo-studenten waarderen juist de online opdrachten en practica wat vaker.

Specifieke onderwijsonderdelen die vaak uitvallen zijn losse lessen of colleges en practica/laboratoriumwerk. Beide vormen van onderwijsuitval worden door een derde van de respondenten gemeld, waarbij hbo-studenten vaker met uitval van losse lessen/colleges te maken hadden dan wo-studenten. Bijna een kwart van alle studenten (22%) had te maken met de uitval van een stage in Nederland of het buitenland. Dit probleem trad in het hbo (27%) veel vaker op dan in het wo (17%). Dertig procent van de studenten geeft aan dat voor hen geen enkel onderwijs-onderdeel volledig is uitgevallen of gestopt.

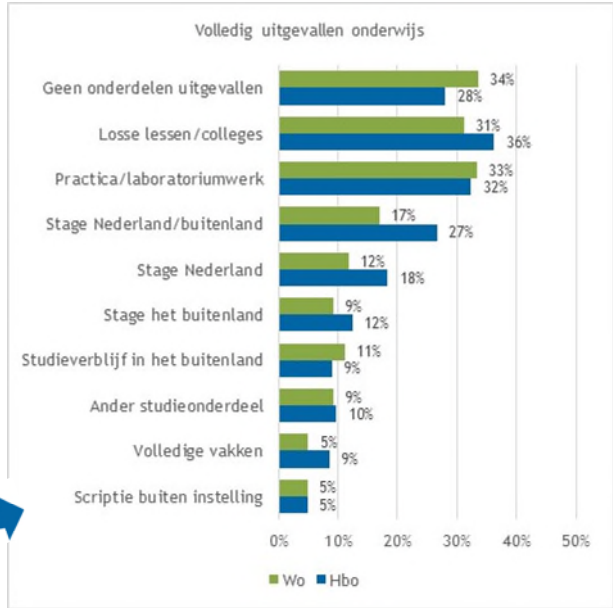

Een kwart van de studenten had te maken met **gebrekkige faciliteiten thuis**. Deze studenten misten meer onderwijs dan studenten met voldoende faciliteiten. Gebrekkige faciliteiten thuis speelden vaker een rol in het wo, bij studenten met een functiebeperking en bij studenten die veel laboratoriumwerk doen, en minder vaak bij studenten met draagkrachtige ouders.

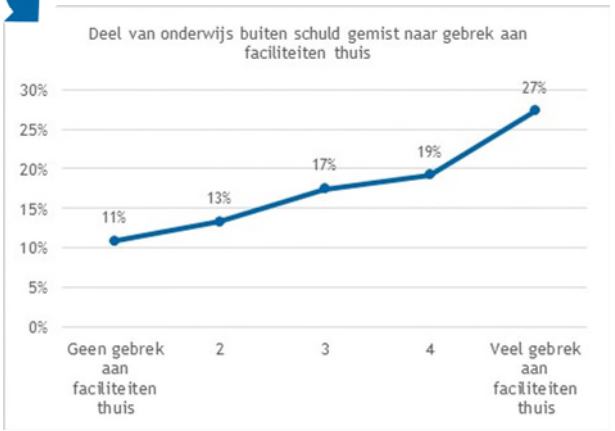

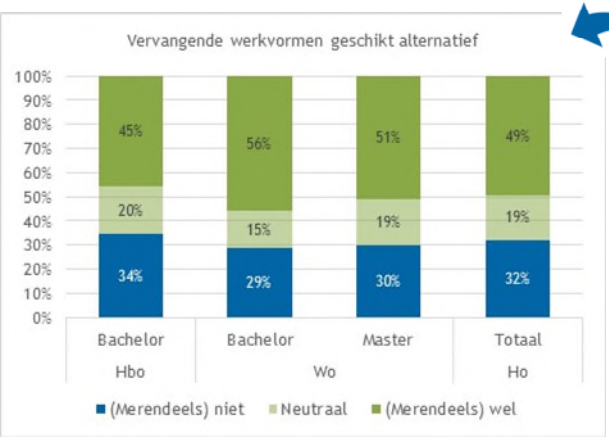

In het algemeen vindt ongeveer de helft de **vervangende werkvormen een geschikt alternatief voor hun opleiding en vakken**. Een op de vijf vindt het niet beter of slechter. Bijna een derde van de ho-studenten vindt de vervangende vormen merendeels niet of absoluut niet een geschikt alternatief – in het hbo geldt dat voor wat meer en in het wo voor wat minder studenten. Binnen het wo vinden bachelorstudenten de vervangende werkvormen vaker een geschikt alternatief dan de masterstudenten.

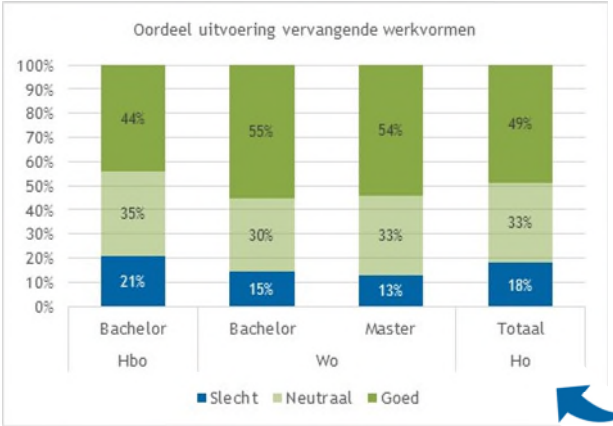

Over de **uitvoering van de vervangende werkvormen** is het beeld nog wat positiever. Bijna de helft van alle studenten vindt de uitvoering goed of zeer goed, een derde oordeelt neutraal. Minder dan een op de vijf vindt de uitvoering slecht of zeer slecht, maar hbo-studenten oordelen vaker negatief dan de studenten in de wo bachelor- en masteropleidingen.

Dat de instelling het vervangende onderwijs tijdens de coronacrisis volgens de meerderheid van de studenten goed heeft aangepakt, neemt echter geenszins weg dat **de werkvormen voor hen persoonlijk duidelijk minder goed werken dan normaal**. Een grote meerderheid van driekwart van de studenten - en hierin zijn studenten in hbo, wo bachelor en wo master opmerkelijk eensgezind - vindt dat de werkvormen voor hen persoonlijk geen goede vervanging zijn en minder goed of veel minder goed zijn dan normaal.

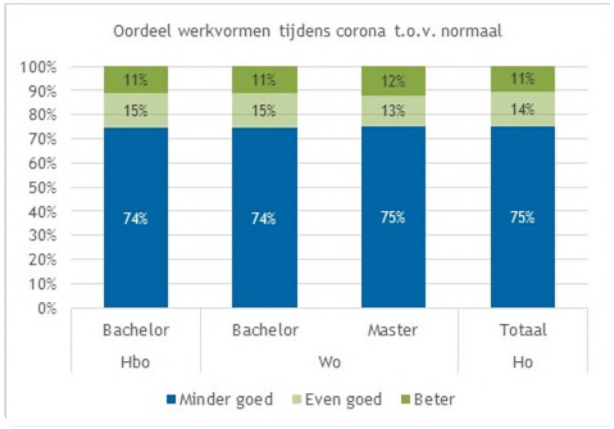

Ook in hun eindoordeel over hoe **hun instelling tijdens de coronacrisis tot nu toe het onderwijs alles bij elkaar genomen heeft georganiseerd**, zijn studenten positief. Een ruime meerderheid (58%) vindt dat de instelling het goed of zeer goed heeft gedaan. Slechts veertien procent, iets meer in hbo (16%) dan in wo (10% à 11%) vindt dat de instelling het onderwijs onder deze omstandigheden slecht of zeer slecht heeft aangepakt.

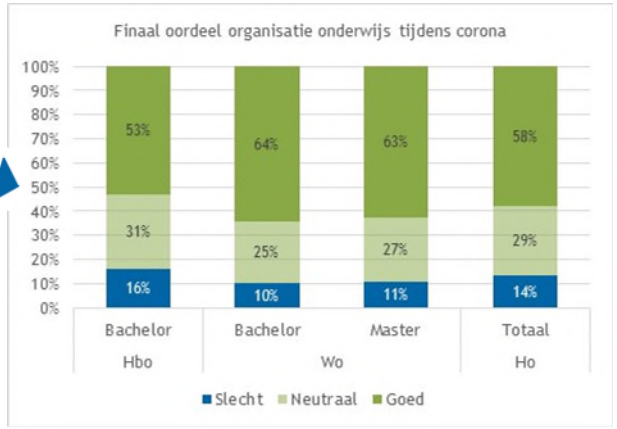

Hoewel studenten vertraging opliepen, niet altijd alles goed georganiseerd was, er soms gebrekkig werd gecommuniceerd en de faciliteiten bij de instelling én bij de student thuis niet altijd goed op orde waren, geven studenten een duidelijke blijk van waardering voor de wijze waarop hun instelling de organisatie ter hand heeft genomen. Toch is het wat studenten betreft niet iets wat moet voortduren. 'Terug naar normaal' werkt voor drie van de vier studenten beduidend beter!

'Ik kan momenteel niet verder aan mijn stage, en moet dat compenseren door in de vakantie door te werken aangezien ik geen vertraging wil. Er is veel onduidelijkheid over wanneer studenten weer aan de slag mogen. Aangezien ik geen vakken volg kan ik als vervanging alleen een schrijf-opdracht doen, maar 9 weken lang alleen maar thuis schrijven is niet motiverend en niet leerzaam Ik heb een paar online colleges gehad, wat veel minder leuk en enthousiasmerend is dan echte colleges. Daarnaast kreeg ik soms hoofdpijn van het beeldscherm omdat we bijna geen pauze kregen'

'Ik ben erg blij hoe snel school de lessen heeft opgepakt. Online leermethode werkt erg goed!'

'Ik ben blij dat de universiteit het zo snel heeft kunnen op pakken maar of het altijd tot tevredenheid leidde betwijfel ik. De communicatie is veel minder goed tussen bijvoorbeeld de projectbegeleider, maar ook is het vaak nog onduidelijk wat er van ons gevraagd wordt. Ik vind het vooral lastig dat al mijn vragen via de mail gevraagd moeten worden aan docenten en ik merk dan toch dat ik minder goed tot het antwoord kom dan ik had gehoopt. Ik ben er nu wel vrij optimistisch in, zeker doordat ik met vrienden van mijn studie veel samen doen. Maar al met al is de situatie niet ideaal. En moet ook wel eerlijk toegeven dat ik het studeren op deze manier een stuk minder leuk vind, wat er voor zorgt dat ik ook een stuk minder gemotiveerd ben.'

'Ik ben erg tevreden dat alle colleges en practica vervangen zijn en ik hierdoor geen studievertraging heb opgelopen. Daarnaast zijn de problemen snel opgelost.'

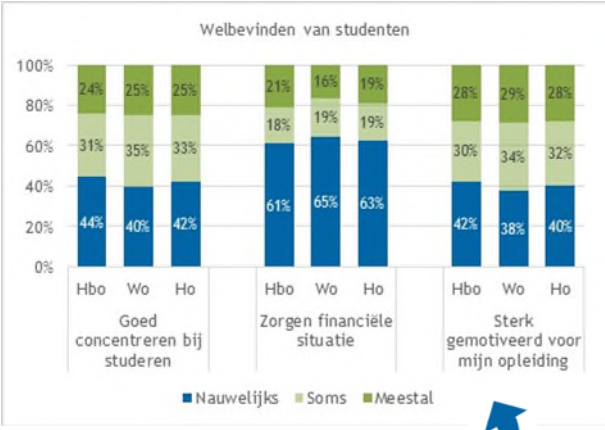

Er zijn drie extra vragen gesteld over het **welbevinden van studenten** in ‘de afgelopen week’. Concentratie lijkt een probleem te zijn voor studenten in deze periode. Slechts een kwart van de studenten vindt dat zij zich tijdens het studeren vaak of constant goed kunnen concentreren. Een veel groter deel van de studenten, ongeveer twee op de vijf, kan zich helemaal niet of slechts incidenteel concentreren. Financiële zorgen spelen minder vaak dan concentratieproblemen. Toch maakte een op de vijf respondenten zich in de laatste week vaak of constant zorgen om zijn of haar financiële situatie en nog eens een op de vijf soms. De motivatie lijkt ten slotte ook beter te kunnen. Minder dan drie op de tien respondenten voelden zich in de laatste week voor de enquête vaak of constant gemotiveerd, terwijl vier op de tien zich nooit of slechts incidenteel sterk gemotiveerd voelen. Voor alle drie deze items is de situatie voor hbo-studenten minder gunstig dan voor wo-studenten.

Het aandeel studenten dat heel direct te maken heeft met het coronavirus is klein, al zal de impact in deze situaties zonder meer zeer ernstig zijn. Drie tot vier procent werd geconfronteerd met het overlijden van naasten, ziekenhuisopname van naasten, zorgtaken voor naasten die besmet waren en eigen besmetting met het virus. Een groter deel, ruim een op de tien, had extra zorgtaken voor naasten als gevolg van de maatregelen, zoals voor thuisblijvende kinderen of naasten in een risicogroep. In totaal 79 procent heeft niet te maken gehad met deze omstandigheden.

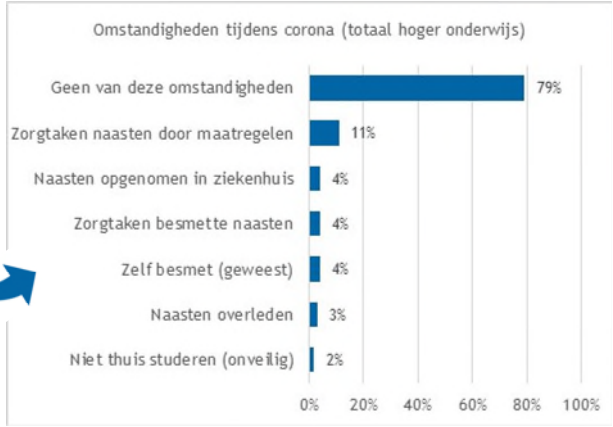

‘Ik heb gezien dat mijn opleiding erg zijn best heeft gedaan om alles zo goed mogelijk te organiseren en contact te houden met studenten. Maar ik zit op een praktische opleiding, en praktische opdrachten van huis uit uitvoeren werd erg ingewikkeld. Door aanpassingen heb ik mijzelf op bepaalde gebieden niet kunnen ontwikkelen. Daarnaast zijn vakken uit het vierde jaar naar voren geschoven om de achterstand (door wegvallen buitenlandse stage) in te halen, waar ik normaal gesproken nog een jaar had voor zelfontwikkeling en nadenken over de scriptie. Deze vakken zetten mij volgend jaar als afgestudeerde neer wie ik ben als maker, maar ik denk dat ik over een jaar misschien iets heel anders zou maken dan nu. We moeten allemaal creatief omgaan met de situatie maar het heeft wel degelijk invloed op mijn ontwikkeling en het plan dat ik voor mijzelf had uitgetrokken. Daarnaast maak ik mij zorgen over eventuele studievertraging, omdat ik daar financieel niet op voorbereid ben.’

‘Al met al ben ik tevreden over hoe mijn opleiding een snelle omschakeling heeft kunnen maken naar het online onderwijs. De kwaliteit van het onderwijs is prima: ik zie in dat de docenten erg hun best doen om een goede kwaliteit van onderwijs te leveren. Desalniettemin kunnen online colleges nooit de kwaliteit van fysiek onderwijs evenaren. Het échte contact, de groepsdiscussies, de interactie met docenten en medestudenten maken allemaal de uiteindelijke kwaliteit van het onderwijs. Deze elementen komen met online onderwijs helaas niet goed van de grond. Tijdelijk is het online onderwijs een goed alternatief, maar op de lange termijn zie ik er de noodzaak van in weer volledig terug te keren naar fysiek onderwijs. Mijn angst is dan ook dat door de coronacrisis, een deel van het onderwijs ook na de crisis online zal blijven. Ik wil benadrukken dat het fysieke onderwijs niet vervangen zou moeten worden door online onderwijs. Daarbij komt dat jongeren dit échte contact ook nodig hebben.’

‘Het was wel redelijk, maar ja hoe goed kan je een half jaar over de grens inrichten als ineens alle grenzen dicht zijn. Hier leef je naartoe en stop je zoveel werk in voor niks. Daarnaast heb ik geen werk meer dus is het financieel ook moeilijk. Maar mijn hogeschool heeft wel zijn best gedaan, alleen soms had de communicatie iets beter gemogen, frequenter vooral, zodat je weet waar je aan toe bent.’

‘Chaotisch, slechte communicatie, leugens, steeds beloven informatie te geven en dan kwam er niks. Docenten die slecht lesgeven, gebruik van een krijtbord voor moeilijke technische opgaven die dan niet leesbaar zijn, last minute toevoegen van extra opdrachten. Geen tijdverlenging bij mondelinge examens, online materiaal offline gehaald. Kortom, zeer onduidelijk.’